

אחרי מות || ספינת המלחמה של העם היהודי על קיומו

ב-1947 עלה מרדכי רוזמן (1917-2014) על אוניית המעפילים "אקסודוס" כאחד האדם, וסיים כמנהיגם של 4,500 איש - ניצולי שואה שנאבקו בבריטים על הזכות לעלות לארץ. את נאומיו הנרגשים הם זכרו גם אחרי 60 שנה

כתב: עופר אדרת

עיתון "הארץ" באינטרנט, 12.06.2014, קישור לכתבה: <http://www.haaretz.co.il/magazine/obit/1.2347064>

[הערות מערכת: המאמר מפורסם כאן בשינויי עריכה קלים. לאינפורמציה נוספת על מרדכי רוזמן, מויקיפדיה - [הקש כאן](#); מהבלוג עונג שבת (עונ"ש) של דוד אסף - [הקש כאן](#)]

לו הייתה שולטת כאן היום רוח אקסודוס, המדינה הייתה נראית אחרת. יש פער גדול בין החלום למציאות". כך אמר מרדכי רוזמן בראיון ל"הארץ" לפני שבע שנים בהתייחסו להמשך הסכסוך עם הפלסטינים ולפערים החברתיים-כלכליים בארץ. רוזמן, מנהיג המעפילים על סיפון האונייה "אקסודוס" 1947, ספינת הדגל של מבצע ההעפלה, מת ביום שישי שעבר בן 97.

הוא נולד ב-1917 בסטולין בפולין. את פעילותו בתנועה הציונית החל ב"שומר הצעיר". "הייתה אוירה של לימוד, של ערכים. שברנו את השיניים כשקראנו את אנג'לס, כשקראנו את מרקס, הרבה ספרים קראנו בלי להבין, אבל התאמצנו. וקראנו בשלוש שפות - יידיש, עברית ופולנית", סיפר.

ב-1936 יצא ל"הכשרה" בחווה בצ'נסטוחובה, לקראת עלייה לארץ ישראל. ב-1939, לאחר פרוץ מלחמת העולם השנייה, היה חבר ההנהגה הצעירה של "השומר הצעיר" בוילנה. עם פלישת הגרמנים הוא יצא לברית המועצות ופעל שם במחתרת. בגין פעילותו זו נעצר ונכלא למשך שנה וחצי בכלא סובייטי. אחר כך היה לאחת הדמויות המרכזיות בתנועת "הבריחה" וסייע ליהודים לעלות לארץ ישראל.

ב-11 ביולי 1947, כשהיה בן 30, עלה על אוניית המעפילים "אקסודוס" עם 4,500 ניצולי שואה, בנמל סט בצרפת. "הציעו לו לטוס לארץ, אבל הוא בחר לעלות כמעפיל פשוט, באותה דרך בה שלח את העולים האחרים, ולא כמנהיג בשומר הצעיר", אמר בנו, יצחק.

רוזמן. צילום מימין: משפחה, צילום משמאל: בית מורשת

"ריחפנו על כנפי נשרים. זו הייתה דרמה ענקית - בין האדם לעברו, בין האדם לגורלו", אמר מרדכי רוזמן ל"הארץ". בראיון ["לסרט החול והים"](#) של יעל קיפר ורון זרצקי, שיצא ב-2008, נזכר: "אי אפשר למחוק את התמונה הזאת, עצם העלייה על האוניה. זה מזכיר את יציאת מצרים, אבל אלה נסים שאנחנו בעצמנו עושים."

עם העלייה על האוניה, כתב, בעברית: "היום אנו עולים על הספינה שהיא ספינת המלחמה של העם היהודי על קיומו. נצמד קוממיות יחד עם המוני בית ישראל – בראשם, לימינם ולעזרתם, כפי שצעדו חברינו במחירת, בגטאות, במפעל של הצלת יהודים ומלחמה על כבוד ישראל."

שלושה אנשים בלטו בהנהגת "אקסודוס": ["רב החובל יצחק אייק"](#) ["אהרונביץ"](#), ["מפקד האוניה יוסי הראל"](#), ורוזמן – המנהיג של המעפילים באוניה. כעת שלושתם כבר אינם בחיים. "עמדנו מול צי אוניות מלחמה בריטיות שארבו לטרף", סיפר רוזמן ב-2009, אחרי מותו של אייק. "הוא ניווט אותנו בשקט ובמסירות, כאדם שהיה קשור עמוק לצרת היהודים, לשארית הפליטה. הוא ייצג בפנינו את העוצמה הרוחנית של תנועת ההעפלה."

ב-18 ביולי, יממה לפני שהייתה אמורה להגיע לארץ, משחתות בריטיות נגחו באוניה. עשרות מעפילים נפצעו. שלושה נוסעים נהרגו מירי. הראל הורה על כניעה והאוניה הפליגה לנמל חיפה, שם הורדו נוסעיה וגורשו חזרה לצרפת בשלוש אוניות.

רוזמן הנהיג את המעפילים באחת מהן: "ראנימיד פארק". כשעגנו בצרפת, סירבו המעפילים להתפנות מרצונם. "תשכחו מזה. אנחנו לא יורדים, אלא על אלונקות", אמר רוזמן בידיש שתורגמה לצרפתית לקול מחיאות כפיים סוערות. במשך שלושה שבועות הם התבצרו באוניה, וארגנו מחאה ציבורית שזכתה לתהודה תקשורתית גדולה. רוזמן כינה זאת "מלחמת התשה נגד רצון הבריטים".

רוזמן דיבר אל לבם של ההמונים. "אני הבינותי, שמוכרחים לדבר אל האנשים, לחזק את רוחם. לא העליתי בדעתי שאנחנו רשאים להיכשל. אז אני לקחתי על עצמי להתייצב מול האנגלים, מול הצרפתים ולהגיד את דברנו", אמר.

בנאום שנשא בפני המעפילים אמר אז: "מעפילים נכבדים, פה נמצאים שרידים של העם היהודי שנרצח באירופה. יש פה חיילים ופרטיזנים יש פה אנשים שחזרו ממחנות הריכוז, יחידים, ללא אבא, ללא אמא, ללא משפחה. אנחנו צריכים להישבע קבל עם ועולם, כלפי עצמנו: בשום פנים ואופן ובשום מקום, אנחנו לא יורדים מרצוננו החופשי".

"זה היה הרגע שבו ניצחנו... זה היה ניצחון שהיה בו הכל - ניצחון על האימפריה הבריטית, על הגורל היהודי; ניצחון של הפרט שיצא מן המחנות וברגע אחד היה לקולקטיב, היה לעם. זה היה לקח לעם היהודי, לדעת הקהל העולמית, אפילו לשוליים של המנגנון הציוני שחשב ששארית הפליטה זקוקים לחמלה", אמר.

[פרופ' אביבה חלמיש](#), מחברת הספר "אקסודוס – הסיפור האמיתי" (עם עובד, 2000), ציטטה במחקרה מעפילה, שכתבה ביומנה: "המנהל שלנו דיבר כל-כך יפה, שכולנו בכינו". שליח ארץ-ישראלי שהיה על האנייה כתב לחבריו, כי רוזמן "דפק ציונות והוציא דמעות מעיני היהודים."

המחר הוא לנו

משם הם גורשו לנמל המבורג בגרמניה. לפני שהורדו בכוח מהאוניה, נשא רוזמן נאום נוסף: "עם הניצחון על אנייתנו והשמדתה יושפל עד-אפר המצפון של העולם. לא על זכותנו לחיים בלבד, לא על זכות עמנו לקיומו נלחמנו כאן; למען העולם כולו, למען התקווה האחרונה לגאולה ותקומה, המפרפרת בכל מקום של דיכוי, עיוות דין, שיעבוד ועינויים, למען הכמיהה לחופש ודרור - למען כל אלה החזקנו מעמד בחזיתות הקדמיות במאבק גבורה אינסופי זה."

את דבריו סיים בנימה אופטימית: "אך את אור השמש אין בכוחכם לכבות. השמש אינה בתחום-שליטתכם. לא תוכלו לאנוס את ההיסטוריה. לא תוכלו להפסיק את מהלכה. המחר הוא לנו. העתיד שלנו הוא."

רוזמן. צילום: המשפחה

אחרי כשנה במחנה עקורים בגרמניה, עלו המעפילים לארץ. רוזמן עשה זאת באווירון של "ההגנה" במאי 1948. תחילה התיישב בקיבוץ גל-און ובהמשך עבר לקיבוץ העוגן. "השתדלתי להיות קיבוצניק מהשורה. הדבר הראשון שעשיתי בארץ - התיישבתי על הטרקטור עם תלם ארוך", אמר. לצד זאת, עבד כמבקר פנים וכעוזר שני שני שרי קליטה.

"זו ללא ספק החוויה המכוננת של חי", אמר לימים. ב-2007, במלאת 60 שנה להפלגה, אמר רוזמן: "אנחנו מדינה קטנה, אך עם גדול שהצליח לעשות את הבלתי ייאמן, ועל כך שמחתנו וגאוותנו. ההעפלה היתה בשבילנו המראה רוחנית. פתאום ראינו שאנחנו כוח שיכול לעמוד במבחן. לקחנו את גורלנו בידינו."

בטקס שנערך אז בתל אביב נשא נאום נרגש בו מתח ביקורת על המדינה. "60 שנה – אני מרשה לעצמי לברך את ברכת 'שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה'. אני רוצה לשאול את עצמי ואת כל אחד מכם – האם בחלומות הטובים ביותר שלנו, חלמתם על מעמד כזה? על מדינה, על צבא גדול על כלכלה, על ספרות, על תרבות, על אמנות, על ספורט? על מליונים של יהודים? אני בכל זאת, עם כל הדברים הטובים, אני רואה שני כתמים מבחינה מוסרית.

"בגילי, במעמדי, מותר לי להגיד את זה בבחינת דברי ביקורת. ריבונו של עולם, איך זה קורה שאחרי למעלה ממאה שנות ציונות, שישים שנה למדינה, למה אנחנו עדיין צריכים לחיות על חרבנו? למה לא מגיע לנו להגיע לא רק אל הנחלה, אלא גם אל המנוחה? הכתם השני, רבותי: איך נוצרו פערים כל כך חברתיים וכלכליים במדינה? זה מבהיל. מאות אלפים מתחת לקו העוני. רבותי, את החרפה הזאת צריך למחוק. לא מכוח היותי איש שארית הפליטה, בתור אזרח ישראלי – סורו מדרככם הרעה, תתקנו את העוול הזה."

אשתו, רחל, מתה חודשיים לפניו. הוא הותיר אחריו שלושה בנים, שמונה נכדים ו-11 נינים.